

Вецепура Н.В.

УДК 366.54.5.3

**ДО ПИТАННЯ ОПТИМІЗАЦІЇ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ**

Глобалізація світової економіки підвищує роль податків, які є одним з найважливіших фінансових важелів впливу держави на економічні процеси. Податки, як ціна послуг держави, реалізуються на практиці через процес фінансового наповнення бюджетів різних рівнів для реалізації життєво важливих функцій держави. Для ефективного функціонування і розвитку економіки необхідна стабільна і стимулююча податкова система основу якої визначають: правильність обчислення податків, своєчасність їх сплати, неможливість ухилення від оподаткування. Ефективна організація процесів оподаткування підприємств повинна визначати такий порядок нарахування і сплати податків, при якому не ущемлювалися б ні інтереси держави при наповненні, ні інтереси підприємств в сенсі стимулювання їх розвитку.

Принциповим недоліком податкової системи України, ідеї якої запозичені в економічно розвинених країнах і механічно перекладені на нову, вважається надмірно високий податковий тягар, в результаті якого знижуються можливості податкового стимулювання зростання обсягів виробництва товарів, структурної перебудови економіки, підвищення ступеня ділової активності суб'єктів господарювання, тобто впливу податків на ті процеси, які можуть зупинити кризисні явища в економіці й забезпечити економічне зростання [1, 2]. Сьогодні вплив податкових важелів на економіку потребує чіткої спланованості, системності та прогнозованості рішень. Таке рішення пов'язано з тим, що регулююча дія податків на господарське життя окремих суб'єктів економіки має багатобічний характер. Причому податкове регулювання різних сфер фінансово-господарської діяльності відрізняється від регулювання доходів бюджету. Якщо регулювання доходів бюджету спрямоване на максимізацію податкових платежів, то регулювання фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання – на їх мінімізацію [1, 3, 4].

Таким чином, виникає необхідність в змінах щодо формування політики податкового регулювання, яка має бути направлена на спрощення і стабілізацію податків. Рішення позначеної задачі необхідно проводити на двох рівнях: на рівні підприємства і на рівні держави. У першому випадку йдеться про податкове планування, тобто про зменшення розміру податкових зобов'язань за допомогою цілеспрямованих правомірних дій платника податків, що якнайповніше використовує всі надані йому законодавством пільги, податкові звільнення й інші законні прийоми і способи. Тобто, платникові податків необхідно оптимальним чином використовувати всі можливості, які йому надає податкове законодавство України для зниження розміру податкових платежів [1, 5, 6]. Рішення задачі відносно спрощення і стабілізації податків на рівні держави потребує ефективної організації стимулюючого оподаткування, яке є такою системою податків, податкових ставок, податкових пільг, що дозволяє гарантовано забезпечувати наповнюваність бюджету при мінімальному податковому навантаженні на підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Регулювання і оптимізація податкового навантаження є вкрай актуальним питанням для економіки України на сучасному етапі розвитку, адже показник податкового навантаження є основним критерієм ефективності системи оподаткування країни. Загальновідомо, що надмірне податкове навантаження поряд із загальною економічною кризою сприятиме зростанню тіньової економіки, зниженню ділової активності суб'єктів господарювання.

Проблемі податкового навантаження та його впливу на соціально-економічні процеси, що відбуваються в країні присвятили свої праці такі науковці як Ю. Іванов [1], Л. Кизилова [2], О. Амоша [3], А. Виварец [4], О. Ковалюк [5], В. Корнус [6], Т. Мунтян [9], О. Шарікова [10] та ін. Але, незважаючи на наявність певних досліджень у напрямі зниження податкового навантаження (тиску) та формування збалансованої оптимальної системи оподаткування, на сьогоднішній день дослідження питань щодо виявлення засобів зниження податкового тиску на суб'єктів підприємницької діяльності не є достатньо розкритим у науковій літературі.

Метою даної статті є узагальнення результатів дослідження теоретичних питань щодо податкового навантаження та виявлення засобів зниження податкового тиску на суб'єктів підприємницької діяльності для забезпечення не лише високого рівня податкових надходжень, але й буде сприятиме формуванню збалансованої оптимальної системи оподаткування.

Виклад основного матеріалу. В економічній науковій літературі немає єдиного тлумачення поняття «податкове навантаження». Досить часто воно ототожнюється з терміном «податковий тиск», «податковий тягар», який означає: «ступінь, рівень економічних обмежень, що накладаються на платників податків, які обумовлені відрахуванням коштів на сплату податків, відволіканням їх від інших можливих напрямів використання» [1, с. 158].

Розглядаючи податкове навантаження як економічне поняття слід зазначити, що воно пов'язане з процесами формування і використання валового і чистого внутрішнього продукту (валової і чистої доданої вартості) країни, з пропорціями його розподілу і перерозподілу. Так податкове навантаження на «ринку» державних послуг може складатися стихійно, під впливом чинника державної монополії на податки і суспільні блага, а може регулюватися і оптимізуватися в рамках державної податкової політики.

З мікроекономічної точки зору, з позиції окремо взятого підприємства, рівень податкового навантаження є індикатором доцільності ведення бізнесу взагалі і ведення його в легальному полі зокрема. В економіці будь-якої країни підприємство не зможе існувати, якщо йому доводиться віддавати у вигляді податків більше половини своїх доходів. З іншого боку, дуже мала доля доходів, сплачена у вигляді податків, не дає підприємству відчуття причетності до формування макроекономічного благополуччя в

країні. Тому можливість знати і контролювати рівень податкового навантаження для будь-якого підприємства є важливим інструментом ухвалення фінансових рішень.

Поняття «податкове навантаження підприємства» розглядається як комплексна характеристика, яка, крім співвідношення нарахованих податків і доходів підприємства, описує кількість податків й інших обов'язкових платежів; структуру податків; механізм стягування податків.

Оптимальний розмір податкового навантаження (тягаря) – центральна макроекономічна проблема будь-якої держави. В той же час інколи як в спеціальній, так і в публіцистичній літературі доводиться стикатися з думкою, що чим нижче рівень податкового тягаря, тим стрімкіше і динамічно розвивається економіка держави: чим менше податки, тим вище темпи економіки. Як головний приклад цієї тези зазвичай наводять практичне застосування кривої А. Лаффера, яка особливо добре використовувалась у США, починаючи з періоду «рейганоміки». Її практичне застосування мало важливе значення на той час для американської економіки, оскільки передбачалось, що вона зможе вирішити проблему дефіциту федерального бюджету [7]. Нагадаємо, що відомий американський економіст А. Лаффер виявив закономірність, яка характеризує зв'язок між податковим навантаженням підприємства і доходами держави, що надходять у вигляді податків.

Логічний висновок А. Лаффера полягає у тому, що більш низькі ставки податків можуть створити стимули до роботи, заощаджень, інвестицій, інновацій та прийняття ділових ризиків. Це, в свою чергу, приведе до розширення національного виробництва та доходу суб'єктів економічної діяльності. Розширена податкова база може збільшити чи підтримати податкові надходження на попередньому рівні навіть за тих умов, що ставки податку будуть нижчими. Крім того, стимули до виробництва та збільшення зайнятості, які виникнуть у результаті зниження податків, забезпечать скорочення державних витрат на утримання безробітних, дотацій державним підприємствам тощо. Необхідно врахувати ще один дуже важливий факт. Скорочення ставок оподаткування зменшить мотивацію до несплати податків. А значить скоротяться масштаби ухилень від сплати податків, зменшаться податкові заборгованості та неплатежі. Все це сприятиме підвищенню ефективності податкової системи. Економісти різних поглядів згодні з твердженням А. Лаффера, що податкові надходження будуть максимальними при певних рівнях ставок податку в інтервалі від нуля до 100%, але його крива не враховує особливостей діючої системи оподаткування у конкретних умовах країни. Оптимальний відсоток вилучень визначається економічними умовами, що складаються в кожній країні, – структурою власності, трудовитратами, податковою мораллю, рівнем податкового адміністрування, включеністю країни в світовий ринок. Проте можливість для дії відкритої А. Лаффером закономірності і послаблення податкового преса з'являється лише при фінансовій стабільності.

Проте, як стало відомо пізніше, практична реалізація концепції А. Лаффера показала й зворотній характер. Адже дефіцит федерального бюджету США в той час не лише зменшився, а навпаки – ще більше зріс, і після 1983 р. уже складав 200 млрд. дол. [8]. Проте, зараз навіть в США до податкових реформ «рейганоміки» відношення неоднозначне, а в теорії оподаткування постулат «низькі податки – висока економіка» до цих пір не доведений і не обґрунтований.

У наш час у науковій літературі та й практичних виданнях економічного спрямування серед науковців і практиків жваво обговорюються питання щодо оптимізації оподаткування шляхом розвитку функції – податкове планування. Податкове планування, по-перше є одним із засобів зниження податкового тиску на суб'єктів підприємницької діяльності; по-друге – складовою частиною фінансово-господарської діяльності як фізичних так і юридичних осіб, основною метою якого є максимізація доходу за рахунок мінімізації податкових зобов'язань, але із використанням платником податків усіх припустимих законних засобів.

Цілі і завдання податкового планування на макро- і мікрорівні різні. Держава прагне запланувати якомога більше податкових доходів для бюджету і позабюджетних фондів, а підприємство – намітити вже в процесі планування шляхи й методи зниження податкових зобов'язань.

Так метою державного податкового планування є оптимальне за обсягом, складом і структурою фінансове забезпечення витратних повноважень органів влади всіх рівнів в рамках реалізації концепції державної економічної, фінансової, соціальної і податкової політики. Метою корпоративного податкового планування є оптимізація податкових потоків підприємством в рамках реалізації його економічної, фінансової і податкової політики.

Складність використання механізму податкового планування полягає в тому, що з одного боку, виникає можливість значно зменшити суму податкових платежів у бюджет, з іншого – небезпека сплатити в бюджет набагато більшу суму і поставити підприємство на грань банкрутства. Подібна ситуація може виникнути в тому випадку, якщо податкова інспекція знайде, що використовувані на підприємстві способи зниження податкових платежів не відповідають чинному законодавству, тобто є незаконними. У результаті до підприємства застосовуються фінансові санкції [9, с. 96].

Тому ключову роль в податковому плануванні (як на макро- так і на мікрорівні) повинна грати аналітична стадія збору і обробки інформації, яка поступає як від платників податків, так і з боку держави, для вироблення управлінських рішень. Економічний аналіз при податковому плануванні включає визначення особливостей організації фінансово-господарської діяльності господарюючого суб'єкта, переліку основних податків, які належить сплачувати, їх ставки, розміри, пільги, аналіз системи договірних відносин і типових господарських ситуацій.

Економічний аналіз в оподаткуванні являє собою вивчення чинної системи оподаткування, визначення тенденцій її розвитку, розрахунки впливу різних чинників на кінцеві результати діяльності підприємства або держави. На макроекономічному рівні сутність економічного аналізу полягає у визначенні структури бюджету країни та частки в ньому податкових платежів, загальних тенденцій зміни податків, їх динаміки, чинників, які впливають на розміри податкової частини бюджету, та у виявленні негативних рис державної

податкової системи. На мікроекономічному рівні змістом такого аналізу є визначення динаміки податкових платежів за встановлений період, тенденцій, які складаються, структури та складу податкових платежів і можливості зміни податкових платежів підприємств, фірм тощо.

Комплексне вивчення тягара оподаткування на мікрорівні повинне проводитися як різновид моніторингового аналізу податкового навантаження на господарюючі суб'єкти, тобто на підприємства і організації, що представляють різні сектори економіки, різні галузі промисловості і сфери послуг на різних економічних територіях. Необхідність такого аналізу обумовлена тим, що підприємства є останнім (кінцевим) платником багатьох видів податків, наприклад, на прибуток тощо.

Саме підприємство може регулювати (а в окремих випадках і дуже майстерно) свою господарську діяльність відповідно до існуючого податкового законодавства, і тому воно є тим об'єктом, якому адресована цільова економічна функція податків.

#### ВИСНОВКИ.

Реалізація всього викладеного дозволить знаходити справжні резерви подальшого вдосконалення вітчизняної системи оподаткування, об'єктивно оцінювати її достоїнства і недоліки з позицій реальних можливостей кількісних вимірів і в повній гармонії з сучасними вимогами економічного зростання.

#### Джерела та література:

1. Іванов Ю. Б. Сучасне оподаткування: мотиваційний аспект : монографія / Ю. Б. Іванов, О. Л. Єськов. – Х. : ВД "ИНЖЕК", 2007. – 328 с.
2. Кизилова Л. О. Особливості визначення податкового навантаження підприємств / Л. О. Кизилова, М. І. Стецишин // Научно-технический сборник. – Харків: ХДЕУ, 2005. – № 83. – С. 216-221.
3. Амоша О. До питання про оцінку рівня податків в Україні / О. Амоша, В. Вишневецький. // Економіка України. – 2007. – № 6. – С. 11-19.
4. Выварец А. Д. Формирование удовлетворительной налоговой системы и возможности управления налоговой нагрузкой российскими предприятиями / А. Д. Выварец, И. А. Майбуров. // Налогообложение: проблемы науки и практики : монография. – Х. : ИД "ИНЖЕК", 2007. – С. 271-286.
5. Ковалюк О. М. Важливий крок до зменшення податкового тягара в Україні / О. М. Ковалюк. // Фінанси України. – 2004. – № 1. – С. 55-62.
6. Корнус В. Г. Пільги з податку на додану вартість та нерівномірність податкового навантаження / В. Г. Корнус // Фінанси України. – 2004. – № 11. – С. 20-25.
7. Волобуев В. П. Финансовые дилеммы США (эволюция бюджетного регулирования экономики) / В. П. Волобуев. – М. : Наука, 1987. – 193 с.
8. Семюелсон П. Мікроекономіка / П. Семюелсон, В. Нордгауз; [пер. з англ.]. – К. : Основи, 1998. – 676 с.
9. Мунтян Т. В. Податкове планування – як засіб зниження податкового тиску на суб'єктах підприємницької діяльності / Т. В. Мунтян. // Економіка : проблеми теорії та практики. – 2000. – Вип. 64. – С. 92-97.
10. Шарікова О. В. Податкове навантаження як фактор тінізації економіки : [Електронний ресурс] / О. В. Шарікова. – Режим доступу : [www.rusnauka.com/19\\_NNM\\_2007/Economics/23354.doc.htm](http://www.rusnauka.com/19_NNM_2007/Economics/23354.doc.htm)

**Волобуев И.В.**

**УДК 332.122**

### **ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ "КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ РЕГІОНУ"**

На сучасному етапі розвитку економіки регіон, з одного боку, стає більш самодостатнім елементом економічних відносин, а з іншого – приймає активну участь у суспільному поділі праці на основі поглиблення його спеціалізації та розширення кооперації з іншими територіальними економіко-організаційними структурами. Глобалізаційні процеси стимулювали вихід на міжнародну арену не лише окремих держав, а й регіонів, міст і навіть базових адміністративних одиниць найнижчого рівня. Відповідно регіон стає суб'єктом конкурентної боротьби на різних рівнях: локальному, регіональному, державному, міжнародному, а тому значно загострилося питання забезпечення конкурентоспроможності не тільки держав, а й окремих регіонів.

Дослідженням питань конкурентоспроможності регіону займаються такі вчені як П. Ю. Беленький [1], А. Воротніков [2], Н. Я. Калюж нова [3], А. Ткачук, В. Толкованов, С. Марковський [4], А. В. Косинський [6], В. Н. Парахіна [7], В. М. Рябцев [9], А. С. Сорокожердев [11], Р. Фатхутдинов [12], Л. С. Шеховцева [15] та інші науковці. Але не дивлячись на значну кількість досліджень, питанням конкурентоспроможності на регіональному рівні у наукових працях присвячено недостатньо уваги, при цьому актуальним є дослідження саме теоретичних основ, понятійного апарату, визначаючих його сутність саме до регіону.

Метою статі є узагальнення концептуальних підходів до визначення сутності конкурентоспроможності регіону.

У сучасних джерелах під поняття "регіон" підводяться різні просторові системи надзвичайно різних масштабних порядків – від групи держав до невеликих за площею адміністративно-територіальних одиниць і навіть їх частин. Із точки зору ідентифікації регіону й знаходженню спільних для неї критеріїв, під регіоном у найширшому розумінні слід вважати певну територію, що є однорідною. За вибраним рядом